

قازاق دارىگەرلىك شەجرەسى

3 - بۆلۈم

哈萨克药志

第三册

باس قۇراستۇرۇشى: ۋاڭ رىن 主編: 王仁

شىنجاڭ ئىلىم - تەخنىكا باسپاسى
新疆科学技术出版社

图书在版编目 (CIP) 数据

哈萨克药志 . 第 3 册: 汉哈对照/王仁主编; 阿依肯等
译. —乌鲁木齐: 新疆科学技术出版社, 2010.7
ISBN 978-7-5466-0375-9

I . ①哈… II . ①王… ②阿… III . ①哈萨克族—民
族医学—中药志—汉语、哈萨克语 (中国少数民族语言)

IV . ① R293.6

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (2010) 第 130675 号

جاۋاپتى رەداكتورى: گۈلباقت ملحات قىزى
ياڭ جياجيان
اسەمونەر رەداكتورى: قايرات دوختىرباي ۇلى
جاۋاپتى كوررەكتورى: سەدات قالىبەك ۇلى
مۇقابسەن جوبالاعان: قايرات دوختىرباي ۇلى

قازاق دارىگەرلىك شەجرەسى

3 - بۆلۈم

* * *

شىنجاڭ ئىلىم - تەخنىكا باسپاسى باستىرىپ تاراتتى
(ئۈرۈمچى قالاسى، يان - ان كوشەسى №255، پوچتا نومۇرى: 830049)

شىنخۇا كىتاپ دۇكەنىدە ساتىلدى

ئۈرۈمچى قالاسى ھايىياڭ بويىۋىلى باسپا شەككى سەرىكتىگىدە باسلىدى

فورماتى: 1/16 890 mm × 1240 mm باسپا تابلۇ: 14.25

2010 - جىل تامىز 1 - باسپاسى

2010 - جىل تامىز 1 - باسلىۋى

ISBN 978 - 7 - 5466 - 0375 - 9

بەلگىسى: 98.00 يۈەن

责任编辑：古丽巴合提·马哈提
杨家健
美术编辑：海拉提·多合吐尔拜
责任校对：萨合达提·哈力别克
装帧设计：海拉提·多合吐尔拜

哈萨克药志 (汉文哈文对照)

第三册

王 仁 主编

新疆科学技术出版社出版发行

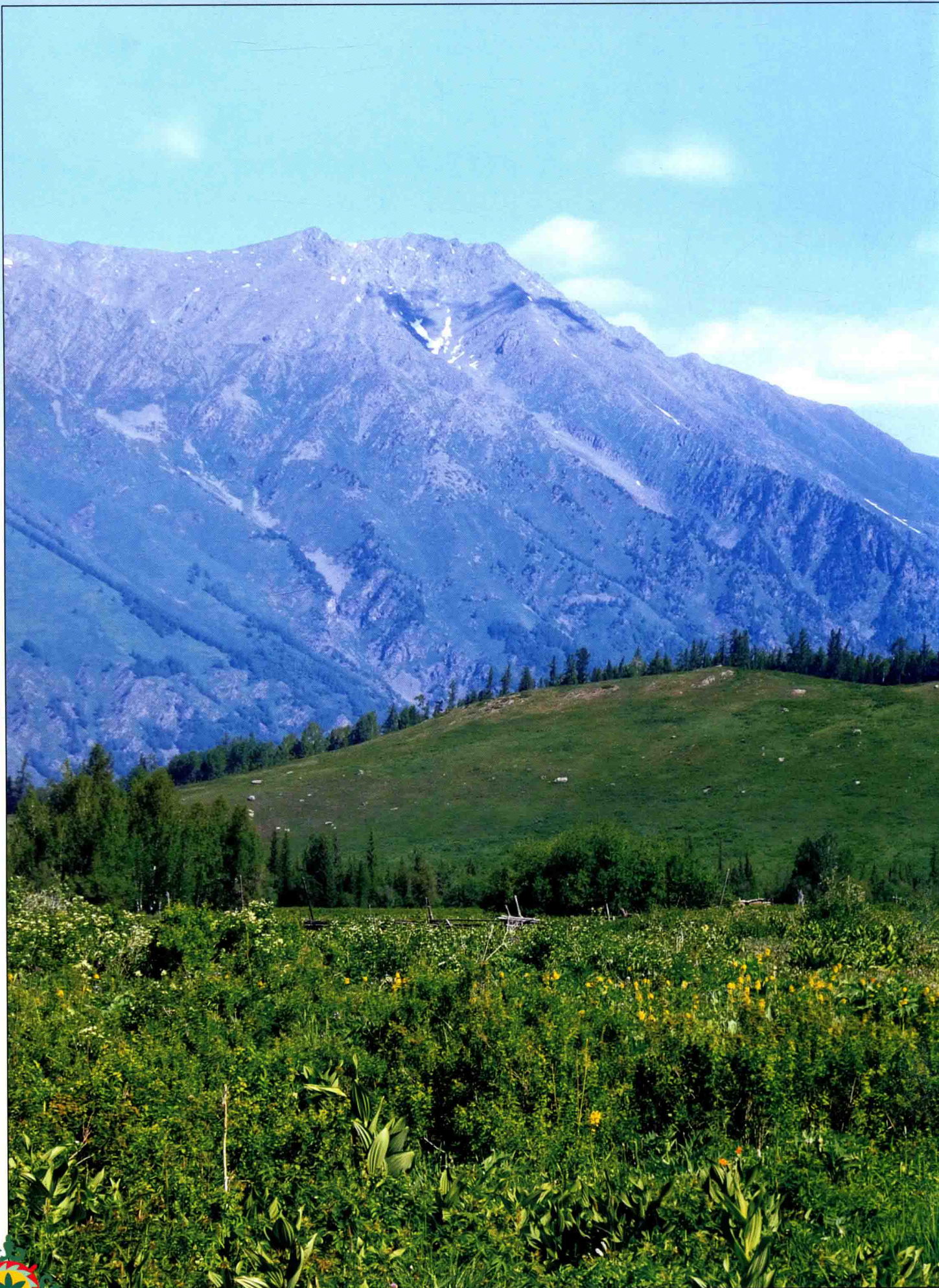
(乌鲁木齐市延安路 255 号 邮政编码：830049)

新华书店经销 乌鲁木齐市海洋彩印有限公司印刷

开本：890mm×1240mm 1/16 印张：14.25

2010 年 8 月第 1 版 2010 年 8 月第 1 次印刷

ISBN 978 - 7 - 5466 - 0375 - 9 (民文) 定价：98.00 元

天涯何处无芳草，
天生百草医养人。
有识百草能治病，
无识死于药草林。

كەڭ دۇنيە كەندە ەتپەگەن نەسبەدەن،
بىرزدىق جەپ ادامزات ۇسىپ - ونگەن.
بىلگەندەرى شىپا تاپسا بۇل عالامنان،
بىلمەگەندەر جاز كۇنى ۇسىپ ولگەن.

《哈萨克药志》第三册编委会

主 编 王 仁
 副 主 编 木斯林·苏克尔拜 阿尔根别克·艾努阿尔
 编写人员 叶尔江·达哈尔 马尔江·马迪提汗 库拉西汗·哈德力别克
 肯加汗·阿德力别克 陈格斯·达列力汗 阿依肯·莫力大肯
 库丽夏西·马尼 叶尔扎提·那孜尔拜 波拉提·海肉拉
 古丽努尔·阿哈提 吉格尔·着力德白 米那什·纳吾肉孜
 热斯古丽·热合木 夏丽扎·哈布纳泽尔 娜孜帕·白坦
 木尼拉·叶尔汗 古丽再拉·阿勒腾别克
 翻 译 阿依肯·莫力大肯 王 仁 杰肯·达拜
 摄 影 王 仁 阿依肯·莫力大肯 章福生 闫 莉

پاسى قۇرلىسىمىز ۋىشى: ۋاڭ رىن
 ورمىچىپاسار پاسى قۇرلىسىمىز ۋىشى: مۇسىلىم سۇگىر باي ۋلى
 قۇرلىسىمىز ۋىشى قاتنىشىدىغانلار: مەرچان تاقار ۋلى
 كۇلاشقان قادمىلىك قىمىزى كۇلاشقان قادمىلىك قىمىزى
 لىقمن مولداقان ۋلى لىقمن مولداقان ۋلى
 شىخىمىس دالىقان ۋلى شىخىمىس دالىقان ۋلى
 پولات قاپروللا ۋلى پولات قاپروللا ۋلى
 مرزات نازىر باي ۋلى مرزات نازىر باي ۋلى
 بىرسىگۇل راقىم قىمىزى بىرسىگۇل راقىم قىمىزى
 نازىپا پايىمىن قىمىزى نازىپا پايىمىن قىمىزى
 گۇلنۇر لىپرا العىمىپەك قىمىزى گۇلنۇر لىپرا العىمىپەك قىمىزى
 لىقمن مولداقان ۋلى لىقمن مولداقان ۋلى
 ۋاڭ رىن ۋاڭ رىن
 چەكەن داھىي ۋلى چەكەن داھىي ۋلى
 لىقمن مولداقان ۋلى لىقمن مولداقان ۋلى
 ۋاڭ رىن ۋاڭ رىن
 جاڭ فۇشىڭ جاڭ فۇشىڭ
 يان لى يان لى

اۋدارغانلار:
 فوتوشى:

主编简介

王仁，蒙古族，中医主任医师，毕业于北京中医药大学。毕业后分配在新疆维吾尔自治区阿勒泰市人民医院工作，后调入阿勒泰地区哈萨克医医院进行医疗、研究和行政管理工作。长期以来致力于中医药、哈萨克民族传统医药的研究、普及和传承，擅长区域性传统药用植物的应用。合著有《哈萨克医药》、《哈萨克医药诊治研究与临床应用》等著作。被聘为新疆维吾尔自治区非物质文化遗产保护工作专家委员会委员，阿勒泰地区第三届专家顾问团顾问，获得2007年国家民族事务委员会和国家中医药管理局“全国民族医药工作先进个人”奖。

باس قۇراستىرۇشنىڭ قىسقا تارىخى

ۋاڭ رىن، موڭغۇل، جۇڭگوشا ەمشلىك اعا شىپاگەرى، بەيجىڭ جۇڭگوشا ەمشلىك داشۆەسن بىتىرگەن، مەكتەپ بىتىرگەن سوڭ شىنجياڭ ۇيعۇر اۆتونومىيالى رايونى التاي قالالىق شىپاھاناسىندا قىزمەت سىتەگەن، كەيىن التاي ايماقتىق قازاق دارىگەرلىك شىپاھاناسىنا اۋىسىپ، ەمدەۋ، زەرتتەۋ جانە اكىمشلىك باسقارۋ قىزمەتىمەن اينالىسقان، جۇڭگوشا ەمشلىك، قازاق ۇلتىنىڭ ەداستۇرلى دارىگەرلىك دارىشىلىگىن زەرتتەۋ، جال-پىلاستىرۋ جانە جالعاسىم تابۇنا كۇش شىعارعان، وڭىرلىك سىپاتتەلى ەداستۇرلى دارد-لىك وسمىدىكتەردى قولدانۇعا شەبەر. «قازاق دارىشىلىگى»، «قازاق دارىگەرلىك ەمشلى-گىن زەرتتەۋ جانە كلينىكادا قولدانۇ» اتتى ەڭبەكتەردى قۇراستىرۇعا قاتىناسقان. شىنجياڭ ۇيعۇر اۆتونومىيالى رايوندىق بەيزاتتىق مادەنى مۇرا قىزمەت گرۇپپاسى ماماندار كومىتەتىنىڭ مۇشەسى، التاي ايماقتىق ۇششى كەزەكتى اقىلىشى ماماندار ۇيرمەسىنىڭ اقىلىشىسى. 2007 - جىلى مەملەكەتتىك ۇلتتىق سىتەر كومىتەتى مەن مەملەكەتتىك جۇڭگوشا دارىگەرلىك مەكەمەسى جاعىنان «بۇكىل مەملەكەتتىك ۇلتتىق دارىگەرلىك العا-باسار قىزمەتكەرى» سىلىمىن ەتىلەگەن.

前 言

自古以来，哈萨克民族就在广袤的大草原上繁衍生息，在特定的地理自然环境和社会生产实践活动中，他们逐步形成和发展了传统习俗、文学艺术和民族医药等独具特色的民族文化。哈萨克民族医药作为哈萨克民族文化的重要组成部分，也在长期积累和实践中逐步形成和发展，对于保障哈萨克人民的生命与健康发挥了很重要的作用。

哈萨克民族医药来源于生产和生活环境中有关的动物、植物和矿物质。千百年来，哈萨克民间医生对这些动植物和矿物质的地域特性、季节性和生物特性进行反复研究，反复试验，确定其药物功能，分门别类，配制出药物秘方，灵活用于各种疾病的治疗和防治，并使其代代传承下来。比如，用野葱、野蒜防治腹泻，用一枝蒿治疗消化不良、腹胀；薄荷用于退热，冬虫夏草多用于壮阳等。

距今 500 年前，哈萨克著名的医学家乌太波依达克·特列乌哈布勒，用其毕生的心血和智慧，编著了哈萨克经典医药学著作《医药志》(奇帕格尔勒克巴彦)，把哈萨克医药学作为一门系统学科细致研究并向人们作了推介。该书中分门别类地记载和介绍了 1106 种哈萨克医药材的识别、采集、加工炮制、储藏等方法及其药用功能，把药物的性味归纳为大寒、大热等六性，并将其归属于“六元”和“阴阳”理论体系，为哈萨克医药学理论的形成和哈萨克医药学的发展开辟了新的道路。至今，哈萨克民族医药理论和研究还遵循着哈萨克传统医药学规律，并与其一脉相承。

哈萨克医常用药材主要分为植物药、动物药和矿物药。现我国的哈萨克族主要分布在新疆北部。新疆北部地大物博，有阿尔泰山和天山山脉，有富饶的伊犁河和额尔齐斯河流域，有天池、喀纳斯等自然湖泊，有美丽广阔的草原和原始森林，有数不清的地热、温泉资源。特定的地理环境和气候等自然因素造就了丰富的自然资源，药用的动植物、矿物资源非常丰富。为充分开发利用好这些丰富的药用资源，让大家了解并掌握哈萨克医药材的识别、采集、加工炮制和储藏等方法及其药用功能，对于适应社会需求并促进哈萨克传统医药学的不断发展是不无裨益的。

在党和国家民族政策的光辉照耀下，少数民族文化迎来了前所未有的发展机遇，哈萨克传统医药、维吾尔医药、蒙古医药和藏医药等都作为中华民族医药的一个重要分支，被重视和深入研究，并得以不断完善和发展。我们编写的《哈萨克药志》(第三册)一书，也是在党和政府的关怀下，同仁们的大力支持下得以出版问世的。

在编写《哈萨克药志》(第三册)书过程中，一是在对民间广泛使用的大量药材进行收集整理、分类和名称的确定等方面遇到了很多困难；二是该书以汉哈双语对照的形式编写，存在一定的语言差异性；三是由于本人植物学科知识的不足，书中难免有误，敬请同仁批评指正。

目前，《哈萨克药志》一书的第四分册也在整理和编写当中，不久即将与读者见面，在本书出版之际，要向阿勒泰地区财政局、阿勒泰地区卫生局、阿勒泰地区哈萨克医医院哈医药研究室等单位 and 多年从事哈萨克传统医药研究的同行们，及波拉提等同志表示衷心的感谢！

王 仁

阿勒泰地区哈萨克医医院

2009 年 9 月

الغى سوز

قازاق حالقى دۇنيە جۇزىندەگى مادەنيەتى، داستۇرلى شارۋاشلىغى ەرتە دامىغان ۇلتتاردىڭ ەبىرى، ۇلان قايرىمىز القايىتى اتا قونىس مەكەنى ەتكەن قازاقتار سان عاسىردان بەرگى ۇلى تاييىعاتپەن ەتەنە جانا - سىپ، تەل وسكەن تىرشىلىك اماليياتى ارقلى وزىنە ەتان دارا مادەنيەت، سالت - سانا جانە سان - سالالى شارۋاشلىق ۇردىستەرىن قالپىتاستىرعان، ەرى وسى بارىستا شىپاگەرلىك بىلىمدەردى دە مو - لىنان جىناقىتاپ، ونى حالق كادەسىنە جاراتىپ، ەرەكشە كۇردەلى جاراتىلىستىق ورتا شارت - جاعدا - پى، جاپالى تىرشىلىك داعدىسى جانە باسقا دا سەبەپتەردەن پايدا بولاتىن سان ەتۇرلى ۇرۇغا ەم جاساپ، اجالعا اراشاشى بولا بىلگەن. اسىرەسە جان - جانۇاردىڭ ەتىلىن ەبىلىپ، جاراتىلىستىڭ ەتىلىسىم سى - رىنا تەرەڭ بويلاپ، ەل ارالاپ ەم - دوم جاساپ «كىەلى كىسى» اتانغان ەرتەدەگى باقىسى - بالشى، واتاشى ەمكوستەر مەن كوزقاراقتى ادامدار وسىمدىكتەر مەن جان - جانۇارلاردىڭ دارا ەرەكشەلىگى مەن قاس - يەتتەرىنە دەن قويىپ، سان رەتكى تاجىرىبە دەن وتكىزۋ ارقلى ولاردىڭ ەمدىك قاسىيەتتەرىن تۇراقتان - دىرىپ، ەنۇر - توپتارعا جىكتەپ، قۇبىيا شىپاشاقتارعا ەنگىزىپ وتىرعان، ەرى ونى ۇرپاقتان - ۇرپاققا مىراس ەتىپ، سان عاسىرلار بويى ۇزبەي جالعاستىرىپ كەلگەن. بۇل بارىستا ولار دارىلىك شوپتەر مەن جاپايى جان - جانۇارلاردىڭ جالىپى قاسىيەتىن جۇيەلى زەرتتەپ، ولاردىڭ زونالىق، كليماتتىق، ماۋسىم - دىق ەرەكشەلىكتەرى مەن رايىنا جىڭشەكلىكپەن ئالداۋ جاساپ، قانداي سىرقاتتارعا ەم بولاتىندىعىن تۇراقتاندىرعان. سونداي - اق ونى كۇندەلىكتى نۇرمىستا پايدالانا بىلگەن. مىسالى، تاۋ سارىمىساقىنىڭ ەشتى تىۋعا، كىەلى ەرمەنىنىڭ اس قورىتۇدى جاقسارتۇعا، ەش كەبۇگە، جالبىزدىڭ سىتمىقتى قايتارۇعا، قۇرت ە شوپتىڭ بۇيرەكتى قۇتاندىرۇعا پايدالانلانتىن بىلمەيتىن قازاق جوق.

وسىدان 500 جىلدىڭ الدىندا قازاقتىڭ قارا ۇزگەن شىپاگەرى وتەبىبويداق تلهۋقابىل ۇلى بار عۇمىرىن، اقىل - پاراساتىن جۇمىسپ «شىپاگەرلىك بايان» اتتى ەڭبەك جازىپ، قازاق ەمشىلىگىن جۇيەلى عىلىم رەتىندە جۇرتقا تانىتتى. قازاق شىپاگەرلىگى مەن دارىگەرلىگى جۇيەلى تانىستىرىلغان وسى ەڭبەكتە 1106 ەدارى ماتەريالى ەنۇر - توپتارعا جىكتەلىپ، ولاردى پارىقتاپ تانۇ، جىناپ الۇ، مانەرلەۋ جانە ساقتاۋدىڭ شارالارى تولىق تانىستىرىلىپ، «التى نۇعمر» جانە «وزەك - كەزەك» نازارىيا - سىنا جىناقىتالىپ، ولاردىڭ ادام اعزالارىندامى دەرتتى ەمدەۋدەگى شىپالىق رولى تولىق باياندىلىپ، قازاق ەمشىلىگىنىڭ ەرتەڭى ۇشىن تىڭ جول اشقان ەدى. ال بۇگىنگى زەرتتەۋلەر مەن تابىستار ارىنە سونىڭ زاڭدى جالعاسى دەۋگە بولادى.

قازاق دارىگەرلىگىندە قولدانلانتىن ەدارى ماتەريالدارى ۇلكەن جلعىنان وسىمدىك، حايۋانات جانە كەن ونىمدەرىنەن اللىنان ەدارى ماتەريالدارى دەپ ۇشكە بولىنەدى. قازاق ۇلتى قونىستانغان رايونداردىڭ اۋماعى كەڭ، جلعارايالىق ورتاسى تاماشا، زونالىق پارقى زور، تاۋ - تاستى كەلەتىندىكتەن دارىلىك ما - تەريالداردىڭ قاينارى دا ەرەكشە مول. سوندىقتان دا قازاق دارىگەرلىگىندە پايدالانلانتىن وسى دارىلىك ماتەريالداردى پارىقتاۋ، جىناۋ، كەپتىرىپ ساقتاۋ، مانەرلەۋ ادستەرىن تانىستىرىپ، ولاردىڭ ەمدىك قاسىيەتىن تولىق نۇسىندىرە الساق - بۇگىنگى مىناۋ داۋىر قاجەتتەنە ساي، تىڭ تەبىئەنە دامىپ، ۇز كەرمەتىن ايگىلەي باستاعان قازاق دارىگەرلىگى ۇشىن قوسىلغان ۇلەس، وسى سالانى زەرتتەۋگە قول - شىنعان كەلەشەك بۇن ۇشىن تابىلماس ماتەريال بولارى حاقت.

جۇق جىلداردان بەرى، پارتيامىزدىڭ شۇعىلالى ساياساتىنىڭ جەبەۋىندە، باعى زاماننان جالعاسىپ بۇگىنگە جەتكەن وسى حالق ونەرى ۇز جالعاسىن تاۋىپ، ەلىمىزدەگى موڭغول، تىبەت، ۇيعۇر شىپا - گەرلىگىمەن قاتار جۇڭگوشا شىپاگەرلىكتىڭ ەبرىۋتالى رەتىندە ەمان بەرىلىپ، زەرتتەلىپ، كەمەلدەنە ەتۇستى. ارىنە، ەبىزدىڭ بۇل كىتابىمىز دا پارتيانىڭ وسى ايزال ساياساتى مەن حالقتىڭ، كاسپىتەس - تەردىڭ قولداپ - قۇتتاۋىندا جارىق كورىپ وتىر. ەبىز بۇل كىتاپتى قۇراستىرۇ بارىسىندا حالق اراسىندا كەڭ كۆلەمدە قولدانىلغان قىرۇار ەدارى ماتەريالدارىن جىكتەۋ، تۇرگە ايرىۋ، اتاۋىن تۇراق - تاندىرۇ جاعىندا كوپ قىبىندىقتارعا دا جوللىقتىق، كىتاپ قوس تىلدە جازىلغاندىقتان، اسىرەسە بوتانىيە - كالىق ەبىلىمىمىزدىڭ تايازدىغىنان، سونداي - اق تىلدىك پارىق سەبەبىنەن، كەي ەدارى ماتەريالدارىن تانىستىرۇدا ەداپ باسىپ جەتكىزە الماعان نەمەسە تۇسىنىكسىز بولعان، اعات كەتكەن جەرلەرى بولۇى مۇمكىن. سوندىقتان دا وقىرمانداردىڭ سىندارلى پىكىرىن قابىل الامىن. قازىر «قازاق دارىگەرلىك شەجىرەسى» اتتى بۇل ەڭبەكتىڭ 4 - بولىمى دە رەتتەلۇ ۇستىندە، مۇنىڭ دا جۇق ارادا جارىق كورە - تىندىگىن ەرەكشە ەسكەرتەمىز. ارىنە، ەبىر ەڭبەكتىڭ تابىستى ناتيجهمەن اياقتاۋى دا كوپتىڭ كومە - گىمەن بولادى، وسى ورايدا مەن التاي ايماقتىق قازىنا مەكەمەسى، التاي ايماقتىق دەنساۋلىق ساقتاۋ مەكەسى، التاي ايماقتىق قازاق ەمشىلىك شىپاخانىسى سىياقتى ورىندار مەن ۇراق ۋاقت قازاق ەمشى - لىگىمەن شۇعىلدانىپ، وسى سالادا ايانباي ەڭبەك ەتىپ، ەل ۇشىن ەسەلى ۇلەس قوسقان كاسپىتەس - تەردىڭ، نىقلاستى كومەگىن اياماعان بولات سىياقتى ازاماتتارىمىزدىڭ كومەگىنە ۇلكەن راحىمەتتىمى ايتامىن.

ۋاڭ رىن

التاي ايماقتىق قازاق ەمشىلىك شىپاخانىسى
2009 - جىل قىر كۇيەك

目 录

鹤虱..... 2 红花..... 4 葫芦巴..... 6 白桦皮..... 8 越橘..... 10 石膏..... 12 花椒..... 14 毒芹..... 16 硃砂..... 18 钝叶石头花..... 20 垂花青兰..... 22 森林草莓..... 24 草果..... 26 锦灯笼..... 28 美丽列当..... 30 蓖麻..... 32 阿尔泰百里香..... 34 阿尔泰扭藿香..... 36 白喉乌头..... 38 糙草..... 40 草原婆罗门参..... 42 草原毋忘草..... 44 蝉衣..... 46 刺齿青兰..... 48 刺醋栗..... 50 绢毛高翠雀花..... 52 大花青兰..... 54 大花神香草..... 56 大叶橐吾..... 58 地骨皮..... 60 多德草..... 62 反枝苋..... 64 阜康阿魏..... 66 高山岩黄芪..... 68 荷包牡丹..... 70 黑果茶藨..... 72 黑果枸杞..... 74	3 بيتكارقمز 5 ماقسارى 7 بويدانا (تاۋبەدە، ەيسىتى بۇرشاق) 9..... قاينغىتوز 11 قىزىمىق 13 گىپس 15..... سارى بۇرشى 17..... ۋتامىر (ۋ بالدىرعان، ساسىق قۇراي) 19..... ەمۇساتىر 21 اق قاڭباق 23 سالىپىنشاقتا گۈلدى جىلانباس 25..... ەشكى بۇلدىرگەن 27 ەيسىتى بۇرگىن 29 قارماقتا ەشوپ 31 اسەم سۇڭغىلا 33 ۋىلىمالىك 35 التاي ەيسىتى جەبىرى 37 التاي ەپىنناسى (ەپىننا ەشوپ) 39 الامويناقتا ۋ قورعاسىن 41 جابىسقاقتا 43 جاساڭدىقتا تەكە ساقتا 45 جاساڭدىقتا بوتاكوز 47 بەزىلدەك قابىعى 49 تىكەن ەتسىتى جىلانباس 51 توشالا 53 جىبەكتە تۈكتى تەگەۋرىن گۈل 55 ۈلكەن گۈلدى جىلانباس 57 ۈلكەن گۈلدى شەتپە ەشوپ (اڭقىما) 59 كەڭ جاپىراقتى قوقانگۈل 61 الاقات تامىرى 63 دودارتسىيا 65 قىزىلقۇيرىقتا 67 فۇكالىڭ ساسىرى 69 جارتاس سارمىياسى (تاسپا ەشوپ) 71 قالتالى مۇدان 73 قاراقتا 75 قارا جەمىستى الاقات
---	---

مازمۇنى

红花车轴草.....	76	77	قىزىل گۈلدى جابايى بەدە
黄花草木樨.....	78	79	سارى گۈلدى تۈيە جوڭشىقا (قاسقا بەدە)
黄花柳.....	80	81	ەشكى تال (جىبەك تال)
黄花软紫草.....	82	83	سارى گۈلدى تورعاي ەشوپ
黄唐松草.....	84	85	سارى مارالوت (كوگگۈلدى كەكمەرە)
尖刺蔷薇.....	86	87	ۇشكىل تىكەندى راۋشانگۈل
桔梗.....	88	89	قوڭىراۋگۈل
聚花风铃草.....	90	91	شوعىرلى قوڭىراۋ گۈل
苦蒿.....	92	93	قارا جۇسان
蓝蓟.....	94	95	كوكباسگۈل
冷蒿.....	96	97	بوزجۇسان
莲座蓟.....	98	99	دەگەلەكتى قالۋەن
长距柳穿鱼.....	100	101	سايكوك (بالىقگۈل)
柳叶菜.....	102	103	كۈرەڭ وت
骆驼乳.....	104	105	شۇبات
骆驼蹄瓣.....	106	107	تۈيە تابان
马乳.....	108	109	قىمىز
膜苞鸢尾.....	110	111	جارىق ورائىشتى قۇرتقاشاش
木贼.....	112	113	قىرىقپۇن
牛膝.....	114	115	سايىلىمىز
欧洲稠李.....	116	117	ەۋروپا مويىلى
萍蓬草.....	118	119	سارى تۇڭغىيىق (دۇڭغىرشەك)
平原黄芩.....	120	121	ادىر تومىغا ەشوپ
野蔷薇花.....	122	123	ەيتمۇرىن
全叶青兰.....	124	125	تولىق جاپىراقتى جىلانباس
全缘铁线莲.....	126	127	تولىق جىبەكتى جىپىلگەن
萨乌尔翠雀花.....	128	129	ساۋىر تەگەۋىرىن گۈلى (سۈمەلەك)
石榴.....	130	131	انار
准噶尔鹰嘴豆.....	132	133	جۇڭغار قوينوقاتى (قوي بۇرشاق)
山野火绒草.....	134	135	تاۋ ماقيالباس (ارىستان تابان)
白花蜀葵.....	136	137	اق گۈلدى قۇلانقۇراي
硫黄菌.....	138	139	سانالاق قۇ
麝香锦葵.....	140	141	جۇپار ەيسىتى قۇلغايىر
草原蓼.....	142	143	شاپىندىق تاران (قۇمىق، ايلان ەشوپ)
藁本.....	144	145	ەلىك بالدىرعان
积雪草.....	146	147	اسياتىكا
绿草莓.....	148	149	قوي بۇلدىرگەن

烟草·····	150	151	تەمەكى
芫荽·····	152	153	اسكوك
早开堇菜·····	154	155	ەرتە اشلاتىن شەگىرگۈل
泽芹·····	156	157	سۆجەلەك
紫茉莉·····	158	159	كۈلگىن اقشامگۈل
银柴胡·····	160	161	ەبە قاغىباق
云母石·····	162	163	شېرىمتال
蛇麻黄·····	164	165	جاتاعان قىلىشا
睡莲·····	166	167	تۇغغىيىق
松节·····	168	169	قاراعاي بەزى (قاراعاي شورى)
田旋花·····	170	171	اتىز شېرىماۋىسى
乌梅·····	172	173	قارا وىرىك
小甘菊·····	174	175	تاپال كۈرەڭكەي
沙参·····	176	177	شېقىلداق
新疆鼠尾草·····	178	179	شىنجياڭ سالىۋىسى
新疆蒜·····	180	181	شىنجياڭ ۋىسارمىسى
新疆天门冬·····	182	183	شىنجياڭ قوپان ۋىسۋى (قاز تاغداي)
新疆益母草·····	184	185	شىنجياڭ گۈلبۇنى
苕菜·····	186	187	باتپاقگۈل
雪莲·····	188	189	قوجا ۋىسۋى
岩高兰·····	190	191	سۆجىدەك (سۆ بۇلدىرگەن، شېڭشا)
药用琉璃草·····	192	193	دارىلىك قارا تامىر (بوتاكوز)
野胡萝卜·····	194	195	جابايى ۋىسۋى
鳞果海罂粟·····	196	197	قابىرشاق جەمىستى ۋىسۋىز كوكنار
阿尔泰羽衣草·····	198	199	التاي اقباس جۇسنى
云芝·····	200	201	اعاش ساڭىراۋ قۇلاق
准噶尔乌头·····	202	203	جۇڭغار ۋىسۋى
紫花地丁·····	204	205	كۈلگىن گۈلدى قوعاجاي
紫花鸢尾·····	206	207	كۈلگىن گۈلدى قۇرتقاش
紫苏·····	208	209	پەرىللا (اتبۇرشاق)
索引·····	210	212	كورسەتكىش
参考文献·····	214	215	پايدالانغان ماتەريالدار

鹤虱

【植物来源】紫草科赖毛子属植物赖毛子(*Lappula echinata* (Hornem) Gilib)。

【形态特征】多年生草本。茎直立，全株密生灰白色硬毛。茎叶互生，披针形或线状披针形，稍有柄。花小淡蓝色，总状单歧聚伞花序，多枝生于茎顶。小坚果4，扁三棱形，灰褐色，密生小突起，边缘有一列钩刺，形似虱。

【生境分布】路旁、沙质土地、荒地草丛。

【药用部位】果实。

【采集加工】秋季果熟后采收，除去杂质，晒干备用。

【主要成分】挥发油等。

【性味功能】苦、辛，平。有小毒。杀虫。

【主治】蛔虫病，蛲虫病，绦虫病，虫积腹痛；治久痢。

【常用量】3~10g。

【临床应用】1. 蛔虫病，蛲虫病，绦虫病，虫积腹痛。

附方：鹤虱10g，槟榔10g，使君子10g。水煎服，1日2次，连服3日。

2. 久痢，腹痛腹泻。

附方：鹤虱10g，白屈菜10g，仙鹤草10g，防风10g，白芍10g。水煎服，1日2次。

بیتکاربىقىز

كەلۋ تەگى تورعاي ۋىشوپ تۇقىمداسى، كاربىقىز تۇسى (*Lappula echinata* (Hornem) Gilib).
تۇلعالىق ەرەكشەلىگى سابىلى تىك وسەتنى، كوپ جىلدىق ۋىشوپ تەكتەس وسىمدىك. دىڭنىدە سۇرغىلىتمى، قوبۇ ۋارى قاتتى تۇكتەرى بولادى. قىسقا سىلماقتى، قانداۋىر ۋىشپىندى سابىق چاپراقتارى كەزەكتەسىپ وسەدى. كوكشىل ۋىشوپتى كىشكەنتاي شاتىرشا گۈل شوقىتارى كوبىنەسە سابىق ۋىشپا شىعادى، بۇتاقىتارى دىڭنىڭ ۋىشوپنىڭ ۋىشوپ باسنىن بۇتارلاناى، 4 تال كىشكەنتە قاتتى جەمىسى بولادى، بۇىدە رىندە قاتار تىزىلگەن قارماق تىكەنەكتەرى بار، ۋىش قىرلى، قوڭىرقاي ۋىشوپتى جەمىسى بىتكە ۋىشوپ سايىدۇ.

وسەتنى ورىندارى جول جاعالاۋلارنىدا، قۇمايت توپىراقتا، يەندەگى شالىن ارانىدا وسەدى.

دارىلىك ۋىشوپى جەمىسى.

مانەرلەۋ كۈزدە جەمىسى پىشقاندا جىپىلىپ، كەپتىرىپ ساقىتاىدۇ.

نەگىزگى قۇرامى قۇرامىدا ۋىشوپتا ماي تەكتى زات بولادى.

قاسىيەتى ۋىشوپتا، اششى ۋىشوپتا، جىلى رايلى كەلەدى، ازداپ ۋىشوپتا بولادى، قۇرتتى ولتىرەدى.

بىستى ەم بولاتىن ۋىشوپلار جىلانقۇرت، شەك قۇرت، تاسپا قۇرت ۋىشوپلارنى، پارازىت قۇرتتان بولغان ۋىشوپ ۋىشوپتا، سوزىلمالى دىزەنتەرىياغا ەم بولادى.

بىستەتلىۋ مولشەرى 3 ~ 10g.

قولدانىبالى شىپاشاقتار

1. جىلانقۇرت، شەك قۇرت، تاسپا قۇرت ۋىشوپلارنى، پارازىت قۇرتتان بولغان ۋىشوپ ۋىشوپتا،

بىتكارىبىقىز 10g، ارەكا (بەتەل جاعالى) 10g، ەلىشى ۋىشوپ 10g. سۇغا قايناتىپ شەدى، كۈننە ەكى رەت، جالغاستى ۋىشوپ كۈن.

2. سوزىلمالى دىزەنتەرىياغا :

بىتكارىبىقىز 10g، اقنار 10g، تۇيمەشك كاربىقىز 10g، ۋىشوپلار 10g، اق شۇغىنىق 10g. سۇغا قايناتىپ، كۈننە ەكى ۋاق شەدى.

红 花

【植物来源】菊科红花属植物红花(*Carthamus tinctorius* L.)。

【形态特征】一年生草本。高40~100cm。茎直立，基部木质化，上部分枝。叶质地坚硬，革质，有光泽，基部无柄，半抱茎；茎中下部叶披针形、卵状披针形或长椭圆形，长7~15cm，宽2~6cm，沿缘具齿或近全缘，齿端有针刺。头状花序多数，生于茎枝顶端排列成伞房状；总苞宽卵形或近球形；4层；小花红色或橘红色。花果期6—8月。

【生境分布】各地有栽培。

【药用部位】管状花。

【采集加工】在开花期花色由黄变红时摘取管状花，除去杂质，阴干或微火烘干。

【主要成分】花含二氢黄酮衍生物，红花苷、红花醌苷及新红花苷。种子含脂肪油称红花油，是棕榈酸、硬脂酸、花生酸、油酸、亚油酸、亚麻酸等的甘油酯类。

【性味功能】辛，温。活血通经，祛瘀止痛。

【主治】血滞经闭，腹痛；外伤，淤血疼痛；高血压，高血脂。

【常用量】3~10g。

【临床应用】1. 血滞经闭，腹痛。

附方：红花10g，桃仁10g，泽兰10g，益母草10g，瞿麦10g，香附12g，当归10g。水煎服，1日2次。

2. 高血压，高血脂。

附方：红花10g，益母草10g，牛至10g，新塔花10g，土木香10g，川芎10g，山楂花10g，绣线菊叶10g。水煎服，1日2次。

3. 外伤，淤血疼痛。

附方：红花10g，桃仁10g，赤芍10g，延胡索10g，五灵脂10g，地龙10g，甘草6g。水煎服，1日2次。

ماقسارى

【كەلۈنەگى】 كۈردەلى گۈلدەلەر تۇقىمداسى، ماقسارى تۈسى (*Carthamus tinctorius* L.).
【تۇلعالىق ەرەكشەلىگى】 بېيكتىكى 40 ~ 100cm كەلەتنىن بىر جىلدىق شوپ تەكتەس وسمە-دىك. تۈزۈۈسكەن سابىلىنىڭ تۈپ جايى اعاش تەكتى بولادى دا، جوعارعى جاعىنان بۇتاقىدى. چاپىرا-عى كون تەكتى قاتتى، جىلتىر، ساعاقسىز كەلەدى، سابىلىن جارتىلاي وراپ تۇرادى؛ سابىلىنىڭ ورتا بولەگىنەن تومەنگى جاعىنىڭ چاپىراقتارى قانداۋىر تارزدى نەمەسە قالاقتا تارزدى، ۈزىندىعى 7 ~ 15cm، ەنى 2 ~ 6cm، چاپىراق جىيەگى قىرقا - قىرقا تىستى، تىكەنەكتى بولادى. گۈل شوعى سابىق پەن بۇتاقىلارنىڭ باسنا شوعىرلانپ، شاترىشا قالىپتاستىرادى. 4 قاباتتى گۈل ورامى سوپاقشا ياكى شار ئېشىندى؛ رەڭگى قىزىل نەمەسە قىزىل سارى بولادى. ماۋسىمان تامىزعا دەيىن گۈل اشپ، جەمىسى بەرەدى.

【وسەتىن ورىندارى】 ەر قانداي جەردە ەگىپ وسىرۋىگە بولادى.

【دارىلىك بولىمى】 تۈتكشە گۈلى.

【مانەرلەۋ】 گۈلى سارى تۈستەن قىزىلغا وزگەرگەن كەزدە، گۈل تۈتكشەسىن ۈزىپ الپ تازالاپ، سالقىن جەرگە كەپتىرەدى نەمەسە ازىراق قىزدىرىپ كەپتىرسە دە بولادى.

【نەگىزگى قۇرامى】 گۈلىنىڭ قۇرامىندا دىگىدروفلاۋون قالىقماسى، كارتتامىن، كارتتامون، نەۋ كارتتامىن بولادى. تۇقىمىندا ماقسارى ماينىڭ قۇرامىندا پالمىتىن قىشقىلى، سىتەرىن قىشقىلى، اراىن قىشقىلى، ولەين قىشقىلى، لىنول قىشقىلى، لىنولەن قىشقىلى سىياقتى گلىتسىرەيدتەر بار.

【قاسىيەتى】 اششى ەدامدى، جىلى رايلى. قان ايلانىسىن جاقسارتىپ، قان ۈيىن تاراتىپ، ۋىرعاندى باسادى.

【باستى ەم بولاتىن ۋىرۋىلارى】 ەتەككىر قالىپسىزدىعى، قۇرساقتىڭ ۋىرۋى، سىرتقى جاراقاتىن قان ۋىۋ، جاراقاتىڭ ۋىرۋى، قان قىسىمنىڭ جوعارىلاۋى، قانداى مايدىڭ ارتۋى.

【بىستەتلىۋ مولشەرى】 3 ~ 10g.

【قولدانبالى شىپاشاقتار】

1. ەتەككىردىڭ قالىپسىزدىعى، قۇرساقتىڭ ۋىرۋىنا:

ماقسارى 10g، شاپتۇل ەدانى 10g، اق القا 10g، گۈلبۇن 10g، اسەم قالاپىر 10g، ولەڭقىياق 12g، ايۋبالدىرعان 10g. سۇعا قايناتىپ، كۈننە ەكى ۋاق شەدى.

2. قان قىسىمنىڭ جوعارىلاۋى، قانداى مايدىڭ ارتۋىنا:

ماقسارى 10g، گۈلبۇن 10g، ماتىرۋشكە 10g، تاۋ جالبىز 10g، قاراندىز 10g، ەيىستى تامىر 10g، دولانا گۈلى 10g، توبىلىعى بۇرى 10g. سۇعا قايناتىپ، كۈننە ەكى ۋاق شەدى.

3. سىرتقى جاراقاتىن قان ۋىۋعا:

ماقسارى 10g، شاپتۇل ەدانى 10g، قىزىل شۇعىنىق 10g، تىرناگۈل 10g، قۇرالايدىڭ قۇمالاعى 10g، جاۋىنقۇت 10g، قىزىلمىيا 6g. سۇعا قايناتىپ، كۈننە ەكى ۋاق شەدى.

